

OBNOVA JERUZALÉMA

Převod materiálu

Pokorný Pavel

Pořadí v lekci

39

VSTUPNÍ VERŠ

Žalm 125:1-2 Poutní píseň. Kdo doufají v Hospodina, jsou jak hora Sijón: nepohne se, strmí věčně.

Kolem Jeruzaléma jsou hory, kolem svého lidu je Hospodin, nyní i navždy.

LITURGICKÉ ČTENÍ

Neh 1,1-6

KATECHETICKÉ POZNÁMKY

1. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- **Nehemjáš** (jméno - viz předchozí úloha; k jeho postavě např. Milan Balabán, *Bojovníci a trpitelé*, s. 86-87) vstupuje na scénu takřka 100 let po návratu prvních židů ze zajetí do zaslíbené země. Žil v té době na perském královském dvoře. Ažkoli nevyužil možnosti návratu (možná by pro své výhodné postavení králova přísníka mohl sloužit jako obraz člověka zkorumpovaného blahobytem a mocí), přece je v kontaktu s navracenými souvřeci. Od nich se dovídá, jak bídě to vypadá s Jeruzalémem. Nehemjáš je pohnut lítostí nad stavem života v Judsku. O opravdovosti jeho lítosti svědčí **kající modlitba** (kap. 1) . "Budování se v bibli nezačíná žalobami a obviňováním, nýbrž jednoznačným vyznáním *vlastní viny*". (Lüthi, *Na Boží stavbu*, str. 14).

- **Přísník** byl vyšší dvorní úředník nad nápoji. "Ve starověkém Orientě byl jeho úřad jedním z nejvýšešších, král musel mít k němu naprostou důvěru, že se nedá podplatit a nenamíchá mu jedu do nápoje." (BS-N, s. 1061)

- **Bůh nebes** (1,4) bylo označení nejvyššího perského boha (Ahura-Mazda), který byl uctíván na perském královském dvoře. Na jedné straně je vidět, jak Nehemjáš je ovlivněn svým prostředím, že přijímá s dvorskou etiketou i určité náboženské zvyklosti, popř. náboženskou titulaturu. Na druhé straně si Nehemjáš uvědomuje, že není možné začít obnovu bez pokání. Je tak zřejmé, že i tento Nehemjáš je schopen začít cestu obnovy.

- **zplnomocňující dopisy** (2,7n) - "území Juda povýšeno na vlastní perskou provincii, která nebyla už vázána na sousední provincii Samař... Nehemjáš spravoval júdskou provincii 12 let (445-433). Potom se vrací zpět k perskému králi." (Milan Balabán, *Tázání po budoucím*, s. 58, Praha 1981, samizdat.)

- **jeruzalémské hradby** - hradby tehdy sloužily nejen účelům bezpečnostním, ale také chránily město jakožto náboženský okrsek. Brány byly místem veřejných právních úkonů. V nich se uváděl v život soud a spravedlnost.

- **nísan** je m?síc, v n?mž si Izrael p?ipomínal slavné vyvedení z egyptského otroctví (srv. Ex 12,1n; Dt 16,1). Práv? v t?chto dnech je podniknut rozhodující krok k obnov? života víry v zaslíbené zemi.

- **prohlížel rozvaliny** - Nehemjášovi bylo dop?áno vrátit se do Jeruzaléma a za?ít s **dílem obnovy**. K tomuto úkolu se náležit? po t?i dny p?ipravuje (srv. Ezd 8,32). Pak se vydává na zvláštní cestu, aby v noci *prohlížel rozvaliny*. Tak to aspo? chápe dnešní podoba hebrejského textu. Jenže se t?žko vysv?tlí, pro? d?lá v noci a k tomu tajn? to, co mohl ud?lat ve dne mnohem lépe a d?kladn?ji. Septuaginta zachovala jiné pojetí: Nehemjáš hradby otloukal, ne-li p?ímo na nich n?co rozt?ískal. Nelze vylou?it možnost, že Septuaginta tu vskutku zachovala p?vodn?jší zn?ní. Jeruzalémské hradby byly p?ece pobo?eny, a proto neskýtaly m?stu pot?ebnou ochranu. Lid se ji snažil zajistit pov?šením r?zných ochranných znamení, amulet? a t?eba i zaklínadel na zdi a jist? by se byl zle osopil na každého, kdo by se jich cht?l dotknout. Nehemjáš m?l tedy vážný d?vod nepoušt?t se do svého podniku ve?ejn?. Pozd?jší doba patrn? nedovedla pochopit, že by mezi potomky exulant? z?stalo ještě tolik duchovní neuv?dom?losti, a dala textu nezávadný smysl nepatrnou zm?nou jediného písmene.

- **nep?átele** - Sanbalat se stal ve službách Artaxerxových místodržitelem v Sama?í. Byl Nehemjášovým odp?rcem zvlášt? ve snaze znovuz?ídit Jeruzalém (Neh 2,10.19). Spole?níky v tomto jeho sporu byli Tobijáš Amónský, odrodilec, sp?ízn?ný s judskou šlechtou a Gesem Arabským, kte?í spolu s jinými chystali dokonce ozbrojený nájezd na Jeruzalém (Neh 4,7n). Když se tento zám?r nezda?il, snažili se odstranit Nehemjáše. Když Nehemjáš vylou?il Manassesu, zet? Sanbalatova, z kn?žství pro smíšený s?atek, vzrostla ještě víc Sanbalatova nenávist v?i žid?m. Nato dal patrn? postavit vzdorochrám na ho?e Garizim a ustanovil svého zet? nejvyšším kn?zem. (BS-N s. 852)

- **úklady nep?átele** - výb?r kapitol z knihy Neh zd?raz?uje z Nehemjášova úsilí vlastn? jen touhu po bezpečném bydlení a názory nep?átele, kte?í neprávem hodnotí Nehemjášovo úsilí jako vzpouru proti králi (2,19). Úloha m?sta (m?stských bran) - jako prostoru pro konání spravedlnosti - a vlastní zacílení celé obnovy, ustupuje do pozadí.

"Nehemjášova ?innost byla p?edevším organiza?ní. Jeho angažmá v politické a sociální oblasti bylo pln? efektivní. Nehemjáš se nap?íklad postaral o to, aby po?et jeruzalémských obyvatel vzrostl, zasadil se o to, aby byly odvád?ny pravidelné kultické dávky, z nichž by mohli být udržováni kn?ží a levíté, usiloval, aby byl zachováván sobotní klid (Neh 13,15-22). V sociální oblasti p?sobí Nehemjáš tém?? ,staroprorocky'. Vystoupil totiž mj. proti ,šlechtic?m a p?edstavenstvu' (Neh 5,7), tedy proti t?m, kte?í rafinovan? vydírali své chudé a zchudlé spolubratry. Mnozí z nich se totiž zadlužili u bohá??, takže se dostali pod hranici ,životního minima' a museli prodávat nejen své vinice, ale i své d?ti (do otroctví)...(Neh 5,8)." (Balabán, Tázání s. 58)

2. úskalí textu:

- je nutné vysv?tlit d?tem obrannou funkci hradeb pro bezpečnost m?sta. Podobn? i funkci m?stských bran. Zde se odehrával ve?ejný život Izraele, zde se chudý mohl dovolávat práva. Obnova m?sta není jen vojensko-strategickou otázkou, ale i náboženskou a sociáln?-politickou.

- "polovina pracovala, polovina byla ozbrojena ... pracovali jednou rukou a v druhé drželi zbra? ... v noci nás budou st?ežit a ve dne pracovat, nikdo z nás si nesvlékl šat ..." (Neh 4,10n). Oprava hradeb a vrat trvala 52 dní (6,15). Museli vyvinout nesmírné úsilí, aby udrželi takové nasazení. M?že se nám to zdát naprosto nep?edstavitelné a nemožné. Nem?li bychom však tuto skute?nost zeslabovat nebo obcházet. Pokud Izraelci porozum?li smyslu celého konání a p?ijali jej jako sv?j vlastní úkol, potom otázka, jak toho dosáhnout, již není prvo?adá, ale je pod?ízená p?ijatému cíli. Srv. sv?dectví lidí, kte?í p?ežili koncentra?ní tábory (nap?. V. Frankl), nebo sou?asná v?le Izraele udržet svou samostatnost v tak mocné p?esile arabského sv?ta, aj.

- časový údaj o měsíci *kislev* (v.1) je zdánlivě v rozporu se zmínkou o měsíci *nisan* (2, 1). Rozpor se patrně vysvětluje tím, že autor či redaktor knihy Neh vycházel z židovského kalendáře, který počítá měsíce jinak, než se počítaly po babylónském způsobu. (EP - překlad s výkladem, s. 78, Kalich, Praha 1970)

3. Metodické pokyny:

Obrázek lze použít k motivačnímu uvedení do příběhu. Ten potom vyprávíte jako příklad toho, k jaké reakci vede víra. Pak můžete společně mluvit o rozdílech a shodách mezi tím, co děti nakreslily a co vysvětluje z vyprávění. Děti také mohou vymýšlet, jak by mohl příběh asi dopadnout, kdyby v něm Izraelci reagovali stejně jako ony.

4. pomůcky:

Walter Lüthi, Na Boží stavbu, 1985², samizdat;

obrázek hradeb Jeruzaléma v době Nehemjášovy (mapa EP, díl 7., s.87);

obrázek starověkých hradeb a práce na nich.

5. motivační uvedení do příběhu:

(navržené motivace přibližně sledují i věkové odstupňování, lze je však v zásadě použít pro jakoukoli věkovou skupinu)

Co má člověk dělat, když se mu někdo posmívá? Jaké je nejlepší obrana proti posměchu?

Tato motivace představí Nehemjáše vzdorujícího úkladům nepřátel. Neopomeňte zdůraznit, že se ovšem pracně potýkal i s nešvary uprostřed vlastního lidu.

Už jste slyšeli, jak se někdo pustil do rozsáhlé opravy nebo obnovy nějaké poničené stavby a pod? Co opravoval? Šlo to jako po másle? Jaké se přitom vyskytly překážky?

Motivace „rekonstrukční“ připomene těžkosti, s kterými se potýkají organizátoři rozsáhlých rekonstrukcí společenských i stavebních. Pokud děti v rozhovoru zabrousí právě do oblasti rekonstrukce společnosti (u starších to lze předpokládat), není to únik k jinému tématu, ale aplikace příměrná textu.

Znáte někoho, kdo opustil výnosné zaměstnání nebo důležitou funkci a začal se angažovat při obnově nějakého zničeného území?

Tato motivace umožní najít nehemjášovské rysy u mnoha, kdo se podílejí na válkou destruovaných územích. Můžete pak hovořit o tom, co asi takové lidi k jejich rozhodnutí motivuje a srovnat výsledky svého rozhovoru s motivací biblického Těšitele.

6. osnovy vyprávění:

a) poznámka a osnova pro mladší školní věk:

Tato osnova počítá s první z navržených motivací a při vyprávění sleduje a podtrhuje motiv zápasu s obtížemi, posměchem a protivníky.

I. Nehemjáš (íšník perského krále) se dovídá o těžkostech v Jeruzalémě

II. Nehemjáš se modlí - vyznává viny za sebe i celý Izrael

III. Nehemjáš žádá perského krále o pomoc, obdrží pověřovací listiny

IV. Navzdory snahám nepřátel organizuje Nehemjáš opravu hradeb

Dílo obnovy je dokončeno díky věrnosti Hospodinu a pohotovosti k obraně

b) poznámka a osnova pro starší školní věk:

Díky vyprávění propojte s vybranou motivací. Buďte se můžete soustředit spíše na vnitřní Nehemjášovu pýchu a výstavbu nebo na vytrvalé rekonstrukční úsilí. Zejména s nejstaršími můžete mluvit o obojím.

Motivace

I. Nehemjáš (íšník perského krále) se dovídá o těžkostech v Jeruzalémě

II. Nehemjáš se modlí - vyznává viny za sebe i celý Izrael

III. Nehemjáš žádá perského krále o pomoc, obdrží pověřovací listiny

IV. Výsměch a hrozby nepřátel

V. Navzdory snahám nepřátel organizuje Nehemjáš opravu hradeb

VI. Dílo obnovy je dokončeno díky věrnosti Hospodinu a pohotovosti k obraně

VYPRÁVĚNÍ

I. PROČ SE PERSKÝ ÍŠNÍK ZAJÍMAL O VZDÁLENÝ JERUZALÉM

Perský král Artaxerxes vládl obrovské říši. Zahrnovala mnoho zemí a národů. Proto musel putovat celé týdny, než ze vzdálených končin jeho říše přišel až do královského sídla na hradě Šúšanu. Hrad byl přeplněn egyptskými služebníky, vyzdoben zlatem a vzácnými koberci. Krále obklopovali nádherní oděni dvořané a služebnictvo. Jedním z předních a nejváženějších služebníků byl íšník Nehemjáš. Jen on připravoval pro krále nápoje a opatroval jeho kalichy. Z každého kalicha íšník nejprve před královými oči ochutnal, aby měl král jistotu, že nápoj není otrávený. Nehemjáš tedy trávil mnoho času v králově blízkosti, král mu důvěřoval a často s ním i rozmlouval.

Jednoho dne dorazili na hrad zaprášení poutníci. „Odkud jdete?“ ptá se stráž v bráně. „Z Jeruzaléma,“ řekli. „Kde to je?“ „Přece v izraelském Judsku.“ Strážníci vrtěli hlavou. O takovém městě ještě neslyšeli. To bude

asi p?kná díra. „A co chcete? Za kým jdete?” „Jdeme za Nehemjášem,” ?ekli ti poutníci. „Za královským ?íšníkem?” diví se strážce. „Copak s vámi bude chtít mluvit? Ten se s n?jakými vesni?any bavít nebude!”

„Jen nás ohlaste a vy?í?te, že pot?ebujeme pomoci.”

Jakmile Nehemjáš uslyšel, odkud ti muži jsou, hned je p?íjal. Vždy? jeho otec i matka, celá jejich rodina z Jeruzaléma pocházela. Byli totiž Židé. P?ed dávnými lety byli jejich p?edci odve?eni Babyló?any do zajetí. Nehemjáš v?d?l, že se pozd?ji n?kte?í Židé mohli do své zem? vrátit. Ale jak se jim te? da?í? A jak vypadá Jeruzalém, kdysi prý tak krásné, svaté m?sto?

II. CO VYPRÁV?LI POUTNÍCI A JAK JIM NEHEMJÁŠ ODPOV?D?L

„Pov?zte, jak se vede mému lidu v judské zemi a jak vypadá náš drahý Jeruzalém?” dychtiv? se vyptával Nehemjáš. „Radši nemluvit,” za?ali pochmurn? muži, „situace je zlá. Naši lidé jsou skleslí, slabí a ješt? k tomu nedrží spolu. Zneužívají toho páni z okolí, Sanbalat Chorónský, Tóbijáš Amónský a Gešem Arabský. Utiskují nás, okrádají nás, d?lají si, co cht?jí. Myslíš, že bychom se m?li bránit? Ale jak? Vždy? Jeruzalém je po?ád pobo?ený. Jeho hradby jsou samá díra, kdejaká šelma, kdejaký zlod?j a lump si chodí do m?sta a z m?sta, jak se mu zachce. Brány v?bec nemáme. Dovedeš si to p?edstavit? Nem?žeš v noci klidn? spát, protože nevíš, kdo ti vlez do baráku.” „A kde se koná soud, když nemáte brány?” ptal se Nehemjáš, „soud p?ece zasedá v brán?, aby každý vid?l a slyšel, jaká je ve m?st? spravedlnost.” „Jaký soud? Jaká spravedlnost? N? co takového už jsme úpln? vzdali! Snažíme se jen n?jak p?ežít! A víš, co je nejhorší? Že se nám ti páni ješt? posmívají! Že jsme neschopní ubožáci a že nás náš Pán B?h opustil.”

Jak to Nehemjáš uslyšel, zarmoutil se. Poutníci dostali najíst a odpo?ívali, ale Nehemjáš nejedl. P?emýšlel a modlil se: „Hospodine, Bože náš, ty jsi s námi uzav?el smlouvu, že budeš naším Bohem a my budeme tvým lidem. My jsme tu smlouvu porušili, tebe jsme neposlouchali, nedbali jsme na právo a spravedlnost, nezastali jsme se utiskovaného, nepe?ovali jsme o chudého, v?zn?ného nebo nemocného. Stalo se nám po právu, že jsme byli takto poníženi. Ale nyní, Hospodine, rozpome? se, jak jsi také slíbil, že když tvou smlouvu budeme chtít op?t dodržovat a k tob? se vrátíme, že nám odpustíš a znovu budeme moci být tvým lidem. A že nás op?t shromáždíš na místo, které jsi nám ur?il. Prosím, Pane, bu? i se mnou a posiluj mne.” Potom Nehemjáš vstal a p?edstoupil p?ed krále.

III. JAK KRÁL P?IŠEL O SVÉHO OBLÍBENÉHO ?ÍŠNÍKA

Nehemjáš p?inesl králi kalich vína. Král se na n?j podíval a ?ekl: „Skoro jsem ztratil chu? pít. Jak to vypadáš, Nehemjáš? Ty, vždycky tak veselý, se dnes tváříš, jako by t? bolelo b?icho! Nejsi nemocný?” „Opravdu mi není dobře, králi, ale to je kv?li m?stu mých p?edk?. Jeruzalém, kdysi krásné a svaté m?sto, je v troskách a jeho brány jsou zni?eny!” „Co si p?eješ, abych ud?lal?” zeptal se král. „Propus? mne, králi,” zaprosil Nehemjáš, „abych m?sto Jeruzalém znovu vystav?l!” „Jdi, Nehemjáš,” souhlasil král, „ale slib mi, že se zase vrátíš.” „Vrátím,” odpov?d?l Nehemjáš, „a jestli jsem u tebe našel pochopení, tak mi ješt? prosím dej na papí?e sv?j rozkaz, aby mi tví služebníci v Judsku a v okolí ve stavb? nebránili, ale naopak pomáhali.” „Rád,” slíbil král a sv?j slib dodržel. A tak se Nehemjáš vydal na dalekou cestu.

IV. BUDE SE STAV?T, NEBO NE?

Sanbalat, Tóbijáš a Cherem se dozv?d?li o Nehemjášov? p?íchodu a o jeho úmyslech. Znovu vystav?t Jeruzalém? S pevnými hradbami a branami, které se na noc zavírají? Aby byl ve m?st? zase po?ádek? To se jim v?bec nehodilo. Za?ali trousit pochybnosti a pomluvy: „Nehemjáš, ten ?íšník? Copak ?íšník rozumí stavb?? Dejte si na n?ho pozor! Nechce se náhodou vzbou?it proti perskému králi? Kdoví, pro? musel z jeho hradu

odejít!” A tak se stalo, že Nehemjáš v Jeruzalémě nevítili nijak nadšeně, ale dívali se na něj spíš s podezřením. Někteří ho dokonce sledovali, aby na něj pak donášeli tímto nepřátelským pánem.

Nehemjáš zpočátku nedělal nic. Až po těch dnech v noci nenápadně vstal a jen s několika věrnými přáteli si důkladně prohlédl hradby a město, aby měl přesnou představu o tom, co bude třeba udělat. Druhý den svolal všechny obyvatele Jeruzaléma a promluvil k nim: „Víte sami, že se vám tady nežíje dobře. Je to tím, že nedržíte spolu. Že město je zničené, hradby rozvalené a brány vyvrácené. Pojme, postavme je znovu. Není to vzpoura proti králi, vždyť mám jeho souhlas. A co je nejdůležitější – věřím, že nám Pán Bůh pomůže. Určitě se mu bude líbit, že chceme být zase jeho lid.”

Jeruzalémským občanům se jeho řeč zalíbila. Stavět šli všichni, i kněží, lékaři, úředníci, etníci, ezníci. Také mnozí Judejci z okolí Jeruzaléma přicházeli, aby s obnovou hradeb pomohli. Ale někteří měli zlost a žalovali Sanbalatovi, Tóbijášovi a Cheremovi.

V. PODAŘÍ SE DÍLO DOKONČIT?

Do práce pod Nehemjášovým vedením se pustili s chutí, ale znovu vystavět město není jednoduché. Díry v hradbách byly veliké, kameny na opravu obrovské a těžké. A k tomu ještě stavitelé museli poslouchat řeči, které šířili Sanbalat, Tóbijáš a Cherem. Nejdříve se vysmívali: „Do čeho se pouští ti židovští ubožáci? Ani po žádný kámen neuzvednou! Copak vědí, jak správně stavět? Na hlavu jim jejich zeď spadne! Poběží okolo liška a jejich hradby se zřítí!” Ale Nehemjáš se nenechal jejich řeči zmást. Obcházel stavitele, rozdělával práci, povzbuzoval. Sanbalat, Tóbijáš a Cherem změnili taktiku. Vzkázali Nehemjášovi: „K perskému králi se doneslo, že buduješ opevnění a chystáš proti němu vzpouru. Prý si už dáváš říkat ‘judský král’. Jsi v nebezpečí. Ale my ti poradíme. Přijď za námi.” Nehemjáš se opět nenechal odradit. Odpověděl: „Nic z toho není pravda. Nebojím se a nemám tě obas za vámi chodit, protože máme před sebou velké dílo.”

Když Sanbalat, Tóbijáš a Cherem viděli, že na ně nedá, začali se radit, že seberou vojsko a Jeruzalém napadnou dříve, než budou hradby dokončeny. Ale Nehemjášovi přátelé se o jejich plánu dozvěděli a dali mu zprávu. Nehemjáš svolal všechny stavitele: „Postavíme strážu kolem hradeb, kde stavíme. A ti, kdo stavíte, budou ozbrojeni. V jedné ruce budeme mít pracovní nářadí a v druhé zbraň. Naše práce bude ještě těžší, protože na ni nebudeme mít klid. Ale nebojte se! Modleme se k Bohu, aby nám dal sílu dílo dokončit.”

V. VÍRA, VYTRVALOST, VĚRNOST VÍTEŽÍ

Jak Nehemjáš řekl, tak udělali. Ve dne v noci se střídali na stráži, od svítání do soumraku pilně pracovali ve stěhu a se zbraní v ruce. Den za dnem ubíhal. V noci chlad a ve dne horko. Těžká práce a stálé napětí – kdy zaútočí? Strážníci a stavitelé ani na noc nesvlekali zbroj. Den za dnem přibývalo únavy. Ale hradby pomalu rostly do výše a mezery se uzavíraly. Jedna brána za druhou byly znovu vztyčeny. A po padesáti dvou dnech přišla chvíle, kdy dílo dokončili. Město bylo znovu bezpečné, znovu v něm mohla zavládnout spravedlnost. Lid se sešel na veliké slavnosti. Když Ezdráš při tom předčítal ze Zákona Hospodinova. Nehemjáš pocítil radost: Jsme zase Boží lid.

MODLITBA

Pane, jsme tvůj lid. Dávej nám sílu, víru a vytrvalost, kdykoli se pouštíme do díla, které se tobě líbí. Amen

podněty pro rozhovor:

- znáte nějaký kající žalm nebo nějakého biblického svátka, který se kaje a vyzývá k pokání?
- stačil by Nehemjáš na dílo obnovy, kdyby spoléhal jen na své vysoké postavení?
- mohou naši představení ve sboru, v církvi, v obci, ve vládě stačit na všechny úkoly sami? Jaké máme možnosti, abychom jim pomohli? Nebo se bez nás obejdou a my zase bez nich?
- budeme mít vždy zdar v tom, co děláme, když se před tím řádně pomodlíme? Přesobí modlitba automaticky?
- víte o nějakém sboru, který procházel rozsáhlou rekonstrukcí? Šlo přitom jen o opravu budov nebo i něco dalšího?
- máte ve vašem okolí nějakou památku, kterou někdo začal opravovat? Proč se do toho pustil?
- víte, že na knihu Nehemjáš kázal švýcarský farář W. Lüthi v roce 1945? Proč asi?
- jakým způsobem má církev dbát na spravedlnost?
- znáte nějaké hnutí duchovní obnovy? Jde podobnou cestou jako obnova, o níž usiloval Nehemjáš?
- vztahy člověk se občas setkává s posmíchem svého okolí. Znáte nějaký biblický příklad pro takovou situaci? Jak posměch na člověka přesobí? Kde proti němu hledáme ochranu a obranu?

Odkaz na pracovní list

[39 Obnova Jeruzaléma](#)

[39 Obnova Jeruzaléma - st](#)

Odkaz na píseň

[Přijď již, přijď, Duchu stvořiteli, Duchu smíření](#)

[Poděkujme svému Pánu \(BTS28\)](#)

[Všichni, kdo skládají v Pánu své doufání](#)

[Posila na cestu \(SV135\)](#)

[Bojujte, bojujte dál, pohleďte jen, v dálce svítá](#)

[Tva, Pane Kriste, vč to jest, jež nám zde světena](#)

Cílová skupina

[Starší školní](#)

[Mladší školní](#)

Katechetické cykly

[Pozvání na cestu Starý zákon 2](#)

Biblický odkaz (kat)

[Nehemjáš 1,1–11](#)

[Nehemjáš 2,1–20](#)

[Nehemjáš 3,1–10](#)

[Nehemjáš 4,1–11](#)